

Grunnlagsrente og soliditet i norske livsforsikringselskap

av Hanne Myre

Hanne Myre
hanne.myre@kredittilsynet.no

I Norge ble maksimal grunnlagsrente for nye livsforsikringskontrakter satt ned til 3 prosent allerede i 1993. Fra og med 1. januar 2004 er den maksimale grunnlagsrente også for ny opptjening på etablerte livsforsikringskontrakter innen kollektiv pensjonsforsikring satt ned til 3 prosent. Aktuar Hanne Myre i Kredittilsynet redegjør i denne artikkelen for bakgrunnen for dette tiltaket.

Innledning

Grunnlagsrenten uttrykker livsforsikringselskapenes renteforpliktelse overfor sine kunder, og er det avkastningsnivået for kapitalforvaltningen selskapene legger til grunn ved beregning av premier og premiereserver. Når grunnlagsrenten er for eksempel 4 prosent, må selskapet oppnå minst 4 prosent årlig avkastning på kundenes midler for at avkastningen sammen med de innbetalte premier skal være tilstrekkelig for oppfyllelse av selskapets forpliktelser. Jo lavere grunnlagsrenten er, jo høyere må de beregnede premiene rimeligvis være for at den beregnede premiereserven (avsetningen) skal være tilstrekkelig.

Valget av grunnlagsrente i norsk livsforsikring påvirkes av rentenivået i samfunnet, og grunnlagsrenten har følgelig variert over tid. Som følge av lavrentepolitikken rett etter andre

verdenskrig ble den satt ned til 2,25 prosent ved grunnlagsskiftene i 1946. Ved innføringen av 1955-grunnlaget (kapitalforsikring) og 1956-grunnlaget (renteforsikring) ble renten igjen satt opp til 3 prosent, og ved selskapenes siste store felles grunnlagsrevisjon i 1963 ble den satt opp til 4 prosent. Alle disse forsikringstekniske beregningsgrunnlag ble utarbeidet av livsforsikringselskapene i fellesskap etter en omfattende prosess, og godkjent av det daværende tilsynsorgan Forsikringsrådet.

På begynnelsen av 1980-tallet inntrådte et nytt konkurranseklima i norsk livsforsikring. Beregningsgrunnlagene ble i stadig større grad utarbeidet i og for de enkelte selskap. Fra 1989–90 inntrådte også et nytt tilsynsregime, Aktuar **Hanne Myre** er leder for forsikringsfaglig seksjon i Kredittilsynet (Financial Supervisory Authority of Norway).

som innebar at beregningsgrunnlagene ikke lenger skulle forhåndsgodkjennes av tilsynsmyndighetene, men bare meldes i henhold til nærmere angitte forskriftsbestemmelser.

1980-tallet var kjennetegnet av de såkalte "rabatt-grunnlagene". Formelt sett tegnet man fortsatt kontrakter på 1963-grunnlagene (med 4 prosent grunnlagsrente), men i realiteten ble premier og premiereserver regnet på høyere grunnlagsrente første del av forsikringstiden. Differansen i forhold til premier og reserver etter 1963-grunnlagene ble uttrykt som prosentvise "rabatter" på disse grunnlagene. I kollektiv pensjonsforsikring var 8 prosent i oppsettelsestiden (og 4 prosent i utbetalingsperioden) en vanlig modell. I individuell forsikring var 10 prosent de første 10 år (og 4 prosent deretter) den vanligste løsning.

Rentenivået var på 1980-tallet så høyt (og det hadde i tillegg bare beveget seg i én retning siden 1940-tallet) at slike de facto grunnlagsrenter ikke fortonte seg som spesielt ubetryggende. I tillegg hadde selskapene på dette tidspunkt store bonusfond. Da rentenivået atter sank (1991–92), måtte Kredittilsynet likevel – som et første soliditetstiltak overfor livsforsikringselskapene – fremme forbud mot "rabattgrunnlagene", og påbud om å gå tilbake til (høyst) 4 prosent grunnlagsrente. Som ledd i en pakke med mer omfattende soliditetstiltak to år senere (1993–94) ble den maksimale grunnlagsrente for nye kontrakter satt til 3 prosent. Eksisterende kontrakter fikk imidlertid beholde 4 prosent, slik at selskapenes gjennomsnittlige renteforpliktelser fremdeles ligger nærmere 4 enn 3 prosent.

Samtidig er det relativt stor samstemmighet i makroøkonomiske fagmiljøer om at man må forvente et lavt rentenivå i de nærmeste årene, og at det var høyrenteperioden på 1970- og 80-tallet som var unormal i et historisk perspektiv. Dette gjelder også for Norge, selv om rentenivået her lenge var høyere enn i for eksempel USA og EU.

Dette var bakgrunnen for at Kredittilsynet

våren 2003 så behovet for en reduksjon av den maksimale grunnlagsrente til 3 prosent også for ny opptjening på etablerte kontrakter innenfor kollektiv pensjonsforsikring. Saken ble fremmet i brev til Finansdepartementet av 23. april 2003 med utkast til høringsnotat og nødvendige forskriftsendringer, og departementet sendte den på høring med frist 1. august 2003. Forskriftsendringene ble fastsatt 24. november 2003 med virkningstidspunkt 1. januar 2004. Med hjemmel i forskriften har Kredittilsynet senere fastsatt tekniske overgangsregler for perioden frem til utgangen av 2005.

Nærmere om Kredittilsynets vurderinger

Ved å benytte en lavere grunnlagsrente vil premiene øke, og dermed forsikringsfondets størrelse. På lang sikt vil imidlertid den faktiske kostnadsøkning kunne bli vesentlig dempet fordi lavere grunnlagsrente vil kunne øke det årlige overskudd, og gi en mer robust og stabil forvaltning, som igjen over tid øker mulighetene for høyere avkastning.

I de fleste livsforsikringselskapene ligger de gjennomsnittlige rentegarantiene på forsikringsfondet på rundt 3,7 prosent. Når det spesielt gjelder kollektiv pensjon, ligger om lag 90 prosent av forsikringskontraktene (målt etter oppsamlet kapital) med en grunnlagsrente på 4 prosent. I Kommunal Landspensjonskasse (som hovedsakelig forsikrer ansatte i norske kommuner og kommunale foretak) ligger renten i samtlige pensjonsordninger på 3 eller 3,4 prosent.

Flertallet av de private livsforsikringselskapene trenger en gjennomsnittlig kapitalavkastningsrente per år på om lag 3,7 prosent for å innfri sine pensjonsforpliktelser uten å måtte gjennomføre særskilte tiltak. Sett på denne bakgrunn konstaterer man at den svake avkastningen de siste årene har medført problemer for selskapene. Selskapene har måttet

trekke på tilleggsavsetningene¹ ("bonusfond") for å unngå regnskapsmessig underskudd og dermed belastning av egenkapitalen.

Aksjeporteføljene lå ved inngangen til 2003 på et gjennomgående lavere nivå enn i de foregående år. Virkningen av et eventuelt ytterligere fall i aksjemarkedene i 2003 eller i tiden fremover, ville derfor isolert sett ha mindre negativ resultatteffekt for livsforsikringselskaperne enn i de to foregående årene. På den annen side ville heller ikke gevinstene bli særlig store dersom aksjekursene igjen skulle stige.² Norges Bank har ved flere anledninger gjennom 2003 gjennomført en reduksjon i styringsrenten, og man kan få en utvikling der det langsiktige rentenivået i Norge vil kunne falle ytterligere. Det langsiktige rentenivå er noe lavere i mange andre land. Med en langsiktig rente i størrelsesorden 5 prosent eller lavere kan flere livsforsikringselskaper stå overfor problemer med å unngå gjentatte regnskapsmessige underskudd, spesielt dersom rentenedgangen skulle falle sammen med et verdifall på investeringer i aksjer og eiendom.

En situasjon med hyppigere underskudd i et livsforsikringselskaper, vil kreve gjentatte tilføringer av egenkapital fra eierne (dersom det ikke kan trekkes på tilleggsavsetninger) eller kan bidra til at selskapet foretar situasjonsbestemte nedslag av aktiva med høy risikovekt for å redusere beregningsgrunnlaget for kapitaldekningen.³ En slik utvikling kan med andre ord påskynde tiltak som enten er lite ønskelige sett fra livsforsikringselskaperens (og forsikringskundernes) side eller som motvirker mulighetene for å oppnå en god langsiktig avkastning på pensjonskapitalen.

Livsforsikringselskaperne bør av flere grunner ha robust soliditet. Et hovedhensyn er at forsikringskundernes rettigheter skal være betryggende sikret under skiftende konjunkturer. Robust soliditet vil dessuten gi et selskaper den handlefrihet som er nødvendig for at selskapet skal oppnå et avkastningsnivå til-

strekkelig til å hevde seg i konkurransen med andre alternative pensjonsinnretninger og spare-reformer.

For at norske pensjonsinnretninger skal kunne hevde seg i konkurranse med andre norske og utenlandske tilbydere av spare- og pensjonsprodukter trengs det et regelverk for soliditet som gir muligheter for konkurranse-dyktig avkastning, det være seg i livsforsikringselskaper eller pensjonskasser.

På den annen side kan robust soliditet, avhengig av det kapitalgrunnlag soliditeten hviler på, medføre

- svekket egenkapitalavkastning og således være vanskelig å forene med de interesser eierne har som investorer i pensjonsinnretningen eller
- svekket konkurranseevne dersom krav til premie blir for høyt eller
- svekket konkurranseevne dersom deler av årets overskudd ikke tilbakeføres til kundene med endelig virkning.

Soliditetssikringssystemet i livs- og pensjonsforsikring i Norge er komplisert, men inneholder følgende hovedelementer:

- tiltak som skal sikre at premienivået er betryggende i forhold til de forpliktelse pensjonsinnretningen påtar seg. Viktigst er det forskriftsfastsatte maksimum for hvilket fremtidig avkastningsnivå ved kapitalforvaltningen pensjonsinnretningen kan legge til grunn ved premieberegningen (grunnlagsrenten). Premien for en og samme ytelse varierer omvendt proporsjonalt med grunnlagsrentens størrelse, f.eks. kreves det normalt 25 til 30 prosent høyere premier dersom en bare kan påregne 3 prosent avkastning hvert år i stedet for 4 prosent. Grunnlagsrenten definerer nivået på pensjonsinnretningens egen kapitalforvaltningsrisiko, der risikoen øker med den rente, dvs. det avkastningskrav, som settes.
- beregningen av pensjonsinnretningens forsikringsmessige avsetninger som uttrykk for kontantverdien av de forsikringsforplik-

telser man har påtatt seg. Vesentlig for størrelsen av avsetningene er den grunnlagsrente som legges til grunn ved kontantverdberegningen, og størrelsen varierer omvendt proporsjonalt med grunnlagsrentens størrelse. I Norge benytter man samme rente både ved beregning av premier og ved beregning av premiereserven. I EUs regelverk er det gitt regler med henblikk på å sette et maksimum for den grunnlagsrente som kan benyttes ved beregningen av avsetningene til enhver tid.

- eiendeler som motsvarer de forsikringsmessige avsetninger skal undergis forsvarlig forvaltning i henhold til utførlige regler som inneholder både kvantitative og kvalitative begrensninger når det gjelder risikoer knyttet til avkastnings- og verdinivå for ulike plasseringer.
- minstekrav til pensjonsinnretningens kapitalreserver, dvs. kapital ut over den del av forvaltningskapitalen som medgår til dekning av forsikringsmessige avsetninger, reelt fastsatt som det høyeste av minstekrav til ansvarlig kapital og minstekrav til solvensmarginkapital. Kapitalreserven vil kunne trekkes inn til dekning av underskudd mv. som truer pensjonsinnretningens evne til å oppfylle sine forsikringsforpliktelser. Et realistisk bilde av en pensjonsinnretnings kapitalreserver forutsetter realistisk beregning av forsikringsmessige avsetninger. I EUs regelverk for livsforsikringselskap er det bare gitt regler om minstekrav til solvensmarginkapital.
- bufferkapital ut over minstekrav til pensjonsinnretningens kapitalreserver, som inkluderer ansvarlig kapital ut over minstekrav, kursreguleringsfond og tilleggsavsetninger (til forsikringstekniske reserver). Det gjelder for tiden ikke minstekrav til et selskaps bufferkapital, og størrelsen vil bero på markedsutvikling og selskapets egne disposisjoner.

Etter bestemmelsene i forsikringsvirksomhetsloven § 7–6 første ledd skal Kredittilsynet

føre kontroll med forsikringselskap for å påse at de premier som benyttes i forsikring gir sikkerhet for oppfyllelse av de inngåtte forsikringsavtaler. Kredittilsynet skal også se til at premiene står i rimelig forhold til den risiko som overtas og i forhold til forsikringselskapets økonomi. Det vises også til lovens § 7-7, hvor det fremgår at Kredittilsynet skal føre kontroll for å påse at de forsikringsvilkår som benyttes er betryggende og rimelige.

I det store flertallet av de private kollektive pensjonsordningene anvendes i dag en grunnlagsrente på 4 prosent ved beregning av premier og premiereserver. Dersom resultatet av et livsforsikringselskaps kapitalforvaltning ikke minst ligger på et tilsvarende nivå, svikter en viktig forutsetning for det premienivå som benyttes, og de premiemidler livsforsikringselskapet årlig tilføres, vil da vise seg å være utilstrekkelige i forhold til økningen i pensjonsforpliktelsene. Ved avvik av betydning vil Kredittilsynet være henvist til å konstatere at livsforsikringselskapets premienivå i så fall ikke er i samsvar med forsikringsvirksomhetsloven § 7–6.

På bakgrunn av redegjørelsen ovenfor mente Kredittilsynet (våren 2003) at livsforsikringselskap som anvender en grunnlagsrente høyere enn 3 prosent i premietariffen, måtte sette renten ned til høyst 3 prosent med virkning fra 1. januar 2004. Dette tiltaket vil primært redusere risikoen for at det oppstår underskudd i livsforsikringselskapet. Eksempelvis vil et selskap som i dag opererer med en grunnlagsrente på 4 prosent, gjennomgående fremvise et underskudd dersom avkastningen på selskapets midler er under 4 prosent. Er grunnlagsrenten i livsforsikringselskapet 3 prosent, vil underskudd gjennomgående først inntre når avkastningen er under 3 prosent. Med underskudd menes her en situasjon der en må trekke på tilleggsavsetninger ("bonusfond") eller egenkapital for å innfri sine pensjonsforpliktelser.

Kredittilsynet mente (våren 2003) at premi-

ereserven knyttet til allerede opptjente rettigheter (for pensjonister og aktive medlemmer) fortsatt skulle beregnes ut fra en grunnlagsrente på 4 prosent i livsforsikringselskaperne. En slik grunnleggende omregning (fra 4 til 3 prosent) ville medført en økning i livsforsikringselskaperens beregnede premiereserve på fra 15 til 20 prosent, sammenliknet med en situasjon der en benytter 4 prosent som grunnlagsrente.

Kredittilsynet foreslo derfor en mer gradvis tilnærming, der de rettigheter som opptjenes etter 1. januar 2004 maksimalt skal beregnes ut fra en grunnlagsrente på 3 prosent. I eksisterende kollektive pensjonsavtaler vil dette kravet altså gjelde for nye rettigheter som opptjenes av de ansatte, herunder ved lønnsøkninger, samt nye ansatte i foretaket. Den årlige premie vil få et løft som trolig vil ligge i størrelsesorden 25–30 prosent for de fleste pensjonsordninger der grunnlagsrenten i dag er 4 prosent.

Den økonomiske belastning for forsikringstakerne av det foreslåtte tiltak, vil imidlertid på sikt kunne bli betydelig mindre fordi det årlige resultatet i selskapet vil kunne bli langt bedre enn om man fortsatt hadde benyttet en grunnlagsrente på 4 prosent. Et bedre resultat gjør at større beløp kan tilbakeføres til kundene. Det må antas at i enkelte tilfeller vil årlig netto premie, dvs. premie med fradrag for tilbakeført overskudd, etter få år bare øke relativt moderat i forhold til om en grunnlagsrente på 4 prosent blir beholdt (forutsatt at avsetning til tilleggsavsetning holdes på et moderat nivå).

En redusert grunnlagsrente vil for øvrig gi andre økonomiske fordeler for foretakene og livsforsikringselskapet. Dette må dels ses på bakgrunn av at man får bedre muligheter i selskapet til å oppnå en mer optimal langsiktig forvaltning av pensjonsmidlene, ved at man får en større mulighet til bygge opp bufferfond i form av tilleggsavsetninger i perioder med overskudd.

Kredittilsynet antok at innføring av en lavere grunnlagsrente ikke burde reise store problemer i foretak som har forholdsvis stort premiefond⁴ eller der foretaket har økonomiske muligheter til å finansiere den høyere premien som følger av lavere grunnlagsrente. I en overgangsperiode vil det imidlertid kunne være en likviditetsmessig merbelastning i en del foretak.

Som nevnt foran sendte Finansdepartementet spørsmålet om reduksjon av den maksimale grunnlagsrente til 3 prosent også for ny opptjening på etablerte livsforsikringskontrakter på høring, basert på Kredittilsynets utkast til høringsnotat. I sin høringsuttalelse ga Kredittilsynet en supplerende redegjørelse med utgangspunkt i den senere tids utvikling på finansområdet. Kredittilsynet pekte på at situasjonen i finansmarkedet, og utviklingen i rentemarkedet spesielt, gjør det nødvendig å innføre slike regler så snart som praktisk mulig. I begynnelsen av juni 2003 lå effektiv rente på statsobligasjoner med løpetid 10 år på om lag 4,3 prosent. Statsobligasjonsrenten var i begynnelsen av august 2003 på om lag 5,2 prosent, og ligger for tiden (medio januar 2004) på om lag 4,5 prosent.

De internasjonale og nasjonale forholdene tilsier at vi ikke vil komme tilbake til en situasjon med relativt høye renter de nærmeste årene, slik vi hadde i årene fra og med 2000 til og med 2002. I denne perioden hadde vi et noe høyere nivå for lange renter som ga en generell rimelig god margin i forhold til avkastningsforpliktelsene i pensjonsinnretningene. Renten for 10 års statsobligasjoner lå da mellom 6 og 7 prosent.

Det var derfor etter Kredittilsynets oppfatning ingen grunn til å utsette overgangen til et rentegrunnlag på 3 prosent. Et slikt rentegrunnlag gir vesentlig bedre muligheter for overskudd og oppbygging av bufferkapital, noe som kan muliggjøre en mer allsidig investeringsportefølje (inkludert en høyere aksjeandel) og som igjen kan gi høyere avkastning til

beste for kunder og livsforsikringsselskap.

Det skal i denne sammenheng vises til forskrift 15. september 1997 om premier og forsikringsfond i livsforsikring § 2 første ledd, som lyder:

Premien på livsforsikringskontrakter kan ikke beregnes på grunnlag av en avkastning av forvaltet kapital (grunnlagsrente) som er høyere enn 3 prosent p.a. Grunnlagsrenten skal settes til 60 prosent av effektiv rente på langsiktige statsobligasjoner, dersom dette gir en rentesats under 3 prosent p.a. Kredittilsynet fastsetter slik lavere grunnlagsrente innen 1. desember før det kalenderåret den gjøres gjeldende.

Det følger således av § 2 i forskrift 15. september 1997 om premier og forsikringsfond i livsforsikring at grunnlagsrenten skal settes til 60 prosent av effektiv rente på langsiktige statsobligasjoner, dersom dette gir en rentesats under 3 prosent p.a. Dette innebærer at dersom statsobligasjonsrenten ligger under 5 prosent, har Kredittilsynet en plikt til å redusere høyeste tillatte grunnlagsrente ytterligere. Kredittilsynet legger til grunn at reduksjonen må ha en varig karakter før grunnlagsrenten må reduseres, samt at det vil være naturlig å se hen til hva som skjer i andre europeiske land når en bedømmer om det foreligger plikt til å redusere grunnlagsrenten. Det kan imidlertid nevnes at lange Eurorenter i juni 2003 var nede på under 4 prosent, og at en trolig må vente diskusjon om fastsetting av grunnlagsrenten i flere europeiske land. Eurorenten ligger i dag på i overkant av 4 prosent. Utviklingen de siste ukene tyder på at en ytterligere reduksjon av grunnlagsrenten nå ikke er påkrevd på kort sikt, men usikkerheten i finansmarkedene er så stor at en ikke kan utelukke en slik situasjon.

Kredittilsynet legger til grunn at hensynet bak denne bestemmelsen, som er basert på EUs livsforsikringsdirektiv, tilsier at grunnlagsrenten i dagens situasjon (og hensett til

sannsynlig rentenivå i årene fremover) ikke bør settes høyere enn 3 prosent for ny opptjening i kollektive pensjonsordninger i livsforsikringsselskap og pensjonskasser.⁵ Selv om rentenivået har steget noe i forhold til det lave nivået i juni 2003, vil det ut fra tilsynsmessige vurderinger være uforvarselig ikke å ta en situasjon med vedvarende lave rentenivåer alvorlig.

Lavere grunnlagsrente for eksisterende avsetninger i kollektive pensjonsordninger

Kredittilsynet har i tidligere brev til Finansdepartementet gått inn for at avsetninger for tidligere opparbeidede rettigheter blir styrket. Det er skissert et konkret forslag hvor oppreserveringen gjennomføres over et tidsintervall på fire år for private pensjonskasser. Når det gjelder kollektive pensjonsordninger i livsforsikringsselskap, uttalte Kredittilsynet at man tar sikte på å komme tilbake til denne problemstillingen på et senere tidspunkt.

Kredittilsynets generelle utgangspunkt var at det er et klart behov for å forsterke avsetningene i norske pensjonsinnretninger for å sikre at disse kan innfri sine forpliktelser når de forfaller til utbetaling. I en samlet vurdering av soliditetsmessige tiltak fra Kredittilsynets side, la man også til grunn at de forsikringsfond som er knyttet til opptjente pensjonsrettigheter i private pensjonskasser blir styrket over en viss tidsperiode, som var foreslått til fire år. Når det så gjelder livsforsikringsselskapene, legger Kredittilsynet til grunn at et tilsvarende behov for oppreservering er til stede. Livsforsikringsselskapene ligger imidlertid pr. i dag på et lavere nivå for årlige renteforpliktelser enn i pensjonskasser med rentegarantier på 4 prosent. Dette innebærer med andre ord at livsforsikringsselskapene har relativt sett et høyere fond enn det som gjelder i de aktuelle pensjonskasser.

Kredittilsynets vurdering på det aktuelle

tidspunkt var at pensjonskassene måtte forsterke avsetningene over en periode på ett til to år (avhengig av hvilken opptrappingsperiode som eventuelt ble besluttet), før disse var på samme nivå med hensyn til avsetninger som de fleste livsforsikringselskap. Fra og med dette tidspunkt burde livsforsikringselskap og pensjonskasser i prinsippet følge den samme plan for opppreservering.

Her er det for øvrig viktig å merke seg at det ikke er mulig for livsforsikringselskapene å få ekstra innbetalinger fra kundene for sikring av tidligere opparbeidede rettigheter. I praksis vil dette derimot være en *mulighet* for pensjonskassene, dersom foretaket ser det som ønskelig. I første rekke ville det imidlertid være generert overskudd i opptrappingsperioden som anvendes til å dekke økt reservekrav. Det ville dermed etter dette opplegget ikke foreligge en situasjon som kan gi opphav til nevneverdige konkurransemessige uheldige forhold mellom ulike pensjonsinnretninger.

Finansdepartementet valgte i denne omgang ikke å følge opp Kredittilsynets forslag om redusert grunnlagsrente for allerede opp-tjente rettigheter. De vedtatte tiltak er således begrenset til *ny opptjening* for så vel livsforsikringselskap som private pensjonskasser. For ordens skyld skal det her bemerkes at kommunale pensjonskasser allerede i 10 år har hatt 3 prosent grunnlagsrente, og disse er således ikke påvirket av soliditetstiltakene.

Kredittilsynets forslag om økt adgang til å foreta og anvende tilleggsavsetninger

Kredittilsynet nedsatte en arbeidsgruppe i 2003 med sikte på blant annet å foreta en gjennomgang av de deler av regelverket som er knyttet til forvaltning av ytelsesbasert tjenstepensjonsforsikring i livsforsikringselskap. I arbeidsgruppens foreløpige rapport "Tiltak for mer langsiktig forvaltning av pensjonsforsikringsmidler" avgitt i september 2003⁶, fore-

slår Kredittilsynet ulike tiltak for å øke livsforsikringselskapenes risikobærende evne. Rapporten er oversendt Finansdepartementet, og i oversendelsesbrevet har Kredittilsynet fremhevet enkelte soliditetsfremmende tiltak.

Ett av soliditetstiltakene fremhevet i oversendelsesbrevet, er en økning i den maksimale grense for tilleggsavsetninger fra 8 til 12 prosent av premiereserven. Ordningen med tilleggsavsetninger ble innført gjennom soliditetstiltakene i 1993. De maksimale tilleggsavsetninger ble beregnet som differansen mellom premiereserven etter en referanserente på 3,5 prosent og premiereserven etter de respektive kontraktens faktiske grunnlagsrente (da hovedsakelig 4 prosent), dog slik at tilleggsavsetningene uansett kunne utgjøre inntil 8 prosent av premiereserven. Etter hvert som det gjennomsnittlige rentekrav i selskapenes bestander synker som følge av senket maksimal grunnlagsrente, vil det på sikt være 8 prosent-regelen som utgjør den reelle begrensning.

Tilleggsavsetninger representerer i utgangspunktet en avsetningsadgang. Kun unntaksvis har Kredittilsynet fremmet rettslige pålegg om å benytte denne avsetningsadgangen. Derimot har Kredittilsynet ved gjentatte anledninger henstilt til livsforsikringselskapene om å foreta tilleggsavsetninger, innenfor de fastlagte rammer. Dette har vist seg å være et fornuftig råd. Selskap som hevdet at sannsynligheten for to eller tre dårlige år på rad med hensyn til kapitalavkastning var liten, og som derfor unnlot å foreta tilleggsavsetninger, har måttet erkjenne at deres risikobærende evne hadde vært betydelig bedre i dag om de hadde fulgt Kredittilsynets henstilling. (Kredittilsynet rettet for øvrig en ny henstilling om det samme i desember 2003.)

Selskapene har i bare beskjeden utstrekning fulgt Kredittilsynets anbefalinger. Etter 10 år er det avsatt om lag 6 milliarder kroner (som tilsvarer om lag 0,75 milliarder Euro). Maksimale avsetninger utgjør etter gjeldende regler

om lag 36 milliarder kroner (4,5 milliarder Euro). Om de maksimale tilleggsavsetningene hele tiden hadde vært 12 prosent av premiereserven og således utgjort om lag 54 milliarder kroner i dag (6,8 milliarder Euro), hadde det neppe vært avsatt mer i praksis med den innfallsvinkel selskapene har hatt. Tvert i mot har flere selskap ansett det som et konkurransefortrinn å avsette mest mulig til premiefond, hvor midlene er tildelt kundene med endelig virkning, i stedet for til tilleggsavsetninger.

Kredittilsynet har i oversendelsesbrevet til Finansdepartementet også foreslått at det åpnes for at tilleggsavsetninger kan benyttes til å dekke *negativ* finansavkastning. Dette forslaget er ment å bidra til mer hensiktsmessige rammebetingelser for å møte fremtidige perioder med svingninger i verdiene på porteføljene i livsforsikringselskapene.

Avsluttende kommentarer

Avslutningsvis skal det bemerkes at utviklingen i finansmarkedene i 2001 og 2002 har skapt en økt bevissthet omkring soliditets-spørsmål både hos tilsynsmyndighetene og i pensjonsinnretningene. Selv om 2003 viste seg å bli et relativt godt år for livsforsikringselskap og pensjonskasser, fordi den sterke oppgangen i aksjemarkedet delvis kompenserte for den lavere avkastning på rentebærende papirer, er det i dag en helt annen erkjennelse enn tidligere av at kapitalavkastning utover grunnlagsrenten ikke er noen selvfølge. Kom-

binasjonen av denne økte erkjennelse, soliditetstiltakene som sådan og de brukbare resultatene i 2003 gjør at situasjonen ser lysere ut nå enn da tiltakene ble forberedt for om lag et år siden.

Noter

- ¹ Tilleggsavsetninger er midler som er allokert til den enkelte forsikringstaker, men som ikke er kreditert med endelig virkning og som etter nærmere regler kan anvendes dersom selskapet ikke oppnår grunnlagsrenten (avkastningsgarantien) på premiereserven.
- ² Livsforsikringselskapene sett samlet har i 2003 oppnådd en avkastning på 7–8 prosent (kapitalavkastningsrente).
- ³ I Norge er livsforsikringselskapene og pensjonskassene underlagt de samme kapitaldekningsregler som banker, de såkalte BIS-reglene.
- ⁴ Premiefondet kan etter nærmere regler benyttes for å betale fremtidige premier, samtidig som overskudd kan tilbakeføres til fondet.
- ⁵ Kredittilsynet gjør imidlertid oppmerksom på at de fleste EU-land har implementert denne bestemmelsen slik at en reduksjon i høyeste tillatte diskonteringsrente (grunnlagsrente) bare vil gjelde for nye forsikringsavtaler. Dette fremgår av en rapport utarbeidet av en arbeidsgruppe som ledd i EUs arbeid med revisjon av direktivenes solvensregler (Solvency II prosjektet). Rapporten "Report of the working group on life assurance to the IC Solvency Subcommittee", datert 2002, omhandler blant annet anvendelsen av artikkel 20 i livdirektivet.
- ⁶ Rapporten er lagt ut på Kredittilsynets hjemmesider: www.kredittilsynet.no